

БАЗОВІ ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ПРОЦЕСІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

В умовах зростання масштабів і розширення напрямів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) промислових підприємств у весь зріст постає проблема обґрунтування і створення базових економічних моделей, що визначають механізм планування, контролю і стимулювання діяльності в зовнішньоекономічному напрямі і використання відповідних їх модифікацій, особливо, коли сумісно з іноземними партнерами здійснюються конкретні цільові проекти у таких важливих для підприємств сферах діяльності, як капітальне інвестування, розробка і впровадження нової техніки, технології, системи організації виробництва та управління, виготовлення продукції, збуту, а також створення для цього спільних підприємств, філій, представництв. Ефективність зазначених напрямків визначає подальший розвиток підприємств, його місце у світовій ринковій системі.

Проблема є дуже актуальною, тому що, по-перше, віддавна є багато спірного і невирішеного в побудові економічного механізму управління внутрішніми господарськими процесами розподілу і кооперації праці, який регулює виникаючі у зв'язку з ними економічні відносини. По-друге, специфіка ЗЕД взагалі і перш за все процесів і відносин, які визначають характер спільної діяльності резидентів із іноземними партнерами, потребує адекватних економічних моделей. По-третє, проблема набуває особливої актуальності і складності в умовах, коли в підприємстві поєднуються у просторі і часі процеси двох напрямів господарської діяльності – внутрішньоекономічної, що здійснюється у межах внутрішнього національного ринку, і зовнішньоекономічної, яка виходить за його простір. Складність визначається тим, що процеси обох напрямів відбуваються в загальних для підприємства сферах діяльності – інвестиційній, постачальницькій, інноваційній, технічній, виробничій, збутовій,

зокрема в підрозділах цих сфер, різних за цілями, спеціалізацією та змістом процесів, організацією, системними й іншими характеристиками.

Вона постає саме на концептуальному рівні у зв'язку з існуванням двох альтернативних концепцій. Прихильники нетоварної концепції вважають, що підприємство в цілому і його підрозділи – це якісно різні за своїми властивостями і практичними можливостями системи, тому економічна модель внутрішньовиробничих процесів має відображати тільки ті показники, зміст і стан яких залежить від безпосередньої діяльності внутрішніх підрозділів. Йдеться про показники обсягу та якості продукції, залучених у діяльність основних засобів, обігових коштів і персоналу, витрат на виробництво і реалізацію тощо [1, 45].

Альтернативна ж модель, яка передбачає впровадження у внутрішньовиробничу сферу механізму товарно-грошових відносин, ґрунтується на умовно-розрахункових показниках реалізації, прибутку, рентабельності. Вона не узгоджується з обмеженими системними властивостями підрозділів і не пройшла експериментальної перевірки практикою в 1929-1931 та 1965-1972 рр. [2, 325; 1, 29].

Незважаючи на ці невдалі спроби створити у внутрішній сфері підприємства штучні ринкові відносини, у сучасних умовах діяльності підприємств у дійсно ринковому середовищі знову пропагується ідея впровадження у внутрішньовиробничу сферу товарно-грошового механізму, з тією лише різницею, що штучна ціна виробів складається із цехової собівартості і доданої вартості [3, 25]. Отже, відбувається новий виток дискусії, коли, з одного боку, існують прихильники концепції внутрішніх товарних відносин, а з іншого – її супротивники [4, 44].

Мета статті полягає в тому, щоб обґрунтувати і визначити базові економічні

моделі, котрі були б адекватні реальним економічним процесам підрозділів підприємства і в той же час відображали специфіку ЗЕД, особливо її партнерську складову. Відповідно до неї автором визначено такі основні завдання:

обґрунтувати зміст базових економічних моделей внутрішніх процесів підприємства, що здатні адекватно відображати їх місце у системі внутрішнього розподілу і кооперації праці;

виділити в загальному процесі ЗЕД окремі її сфери;

визначити види процесів ЗЕД, в управлінні якими доцільно використовувати відповідні базові економічні моделі та основні їх модифікації.

ЗЕД, хоча і важливий, проте тільки один із напрямів багатогамної діяльності великого промислового підприємства, і цільова спрямованість і економічний зміст її інформаційних моделей мають визначатися в рамках загального для підприємства концептуального підходу.

Існує дві концепції формування базових економічних моделей внутрішніх процесів підприємства.

Класична модель ґрунтується на плануванні, контролі, оцінці і стимулюванні діяльності внутрішніх підрозділів підприємства з економічних показників, стан яких залежить від їх безпосередніх зусиль.

Їх поєднання створює кінцевий результат діяльності підприємства, що характеризується економічними показниками реалізації продукції, прибутку, рентабельності. Саме інтегрування системних властивостей і реальних зусиль внутрішніх підрозділів, які принципово різні за характером діяльності, а відтак, і цілями, дозволяє підприємству здійснювати не умовні, а реальні ринкові процеси з усіма впливаючими з цього фінансовими наслідками.

Друга, «товарна» модель сповідує впровадження в підприємстві внутрішніх, нібито ринкових відносин. Вона передбачає введення у внутрішньовиробничий обіг умовно-розрахункових цін і з їх допомогою оцінювання вартості виробів, які передаються цехом до наступного технологічного переділу, планування їх

цехової собівартості, а відтак, і прибутку діяльності.

У минулі роки в цьому псевдоекономічному механізмі обсяги реалізації та прибутку визначалися за допомогою штучно сконструйованих умовно-розрахункових цін, в основу яких було покладено плановий цеховий фонд заробітної плати безпосередніх виробників. Як результат, сукупні «ринкові» показники цехів не мали нічого спільного з реальними економічними показниками підприємств, тому практика використання механізму поволі втрачала сенс і на підході до 1975 р. зійшла нанівець [1, 29].

У сучасних ринкових умовах життєдіяльності підприємств знову тиражується помилкова концепція, у якій:

йдеться про начебто економічну самостійність виробничих підрозділів, хоча в дійсності вони функціонують у межах цілей та обмежень, які визначаються їм відповідно до загальної цілі підприємства виходячи з їх обмежених системних властивостей і місця, що вони посідають у внутрішньовиробничому розподілі й кооперації праці. Звичайно, в окремих умовах підрозділи можуть здійснювати повний цикл виробництва продукції та виходити з нею на вільний ринок, але тільки в межах повноважень, що їм надано підприємством. У даному ж разі запропоновано концепцію, де в один ряд поставлено підрозділи, що виробляють як кінцеву ринкову, так і проміжну продукцію, створюючи в такий спосіб розрахунковий умовний прибуток;

прибуток, який одержує підприємство в цілому, розподіляється між усіма підрозділами за єдиною нормою рентабельності, що у будь-якому разі робить її умовною. Постає, таким чином, завдання штучно вирівняти як планову, так і фактичну рентабельність, яка визначається відношенням прибутку до вартості виробничих фондів, без чого неможна впроваджувати цілеспрямовану об'єктивну систему економічного стимулювання підрозділів, які мають різні показники знаменника формули рентабельності.

Слід чітко уявляти, що прибуток створюється в зв'язку з процесами, у яких беруть участь не тільки цехи, що безпосередньо виробляють продукцію, навіть коли відбуваєть-

ся завершений цикл її виготовлення. На ньюго працюють практично всі служби підприємства.

Немає сенсу створювати ілюзії, треба виходити з того, що системні властивості, а відтак, і реальні можливості цехів і служб у загальному внутрішньому процесі розподілу і кооперації праці, як мінімум, на порядок нижчі ніж системні властивості підприємства як цілісного, системного формування.

За цих умов цехи в змозі вирішувати тільки одну частину завдань одержання прибутку, що узгоджуються з їх особистими системними властивостями:

виробити потрібний обсяг продукції з високими якісними характеристиками;

залучити для цього необхідні і достатні ресурси – основні засоби, оборотні активи, виробничий і обслуговуючий персонал;

оптимізувати власні виробничі витрати.

Саме в цьому і тільки в цьому мають полягати завдання цехів. Друга, не менш важлива їх частина знаходиться в царині зусиль відділів і служб підприємства у сферах маркетингу, інвестицій, інновацій, матеріального, технічного та інших видів забезпечення, збуту і, звичайно ж, управління. Ця частина загального завдання забезпечення життєдіяльності підприємства, у тому числі одержання прибутку цехам просто не підвласна.

Якщо ж, всупереч здоровому глузду, цехи будуть продукцію підприємству «продавати», тоді вони, за логікою речей, мають «купляти» послуги відділів і служб, які вони цехам надають. Інакше кажучи, службам буде необхідно «заробляти» свій прибуток. Більш абсурдну ситуацію важко навіть уявити.

Але вважаючи необгрунтованим, навіть хибним підхід до створення штучних внутрішніх товарно-грошових відносин там, де їх у дійсності немає, слід зробити виключення для оцінювання процесів ЗЕД, принаймні тих, які відбуваються у межах спільних її видів, зокрема спільних партнерських проектів.

Одна справа, коли цехи передають свої виробничі завдання наступним переділам і сукупний технологічний процес відбувається в середині підприємства, не переходячи у сферу реального зовнішнього ринку, у якому взаємоді-

ють виробник і кінцевий споживач. Це – суто внутрішні, неринкові стосунки, що відбуваються в системі внутрішньовиробничого розподілу і кооперації праці.

І зовсім інша ситуація, коли підприємство-резидент спільно з іноземним партнером здійснюють і реалізують конкретний проект, несуть певні витрати і одержують реальний прибуток, який розподіляється між партнерами відповідно до існуючої угоди. Це – уже суто ринковий процес, який виходить за межі внутрішньосистемного розподілу праці.

Отже, треба розмежувати принципово різні процеси діяльності підприємства, обгрунтувати і визначити базові економічні моделі управління для окремих типових видів процесів у напрямі ЗЕД.

Розмаїтість як самих процесів ЗЕД, так і організаційних структур, у яких вони відбуваються, зумовлює необхідність визначити два види економічних моделей:

базові, під якими ми розуміємо концептуальне бачення відокремлених у просторі (видів) процесів, що повторюють їх зміст із найбільш суттєвих характеристик і визначають сукупність і спрямованість складових механізму, за допомогою якого має здійснюватись управління процесами;

інформаційні, що розробляються в межах окремих функцій управління і відображають бажані (планові) чи реальні (фактичні) змістовні характеристики діяльності підрозділів або підприємства в цілому.

В економічній літературі віддавна існує поняття центрів відповідальності: центрів витрат, центрів доходу, центрів прибутку. Загальноприйнято, що цими термінами визначається певний економічний статус підрозділів у системі внутрішньовиробничого розподілу і кооперації праці. В одному разі на підрозділ покладається відповідальність за рівень витрат, у другому – за обсяг доходів, у третьому – за прибуток, який одержано у зв'язку з діяльністю [5, 133, 162].

По суті, таке розуміння центрів заперечень не викликає. І все-таки, коли йдеться про економічні моделі діяльності, точніше, моделі процесів, у нашому випадку зовнішньоекономічної, у їх основі лежать саме процеси як першопричина понесення витрат, одержання доходу і прибутку, але не

підрозділи як центри, де процеси відбуваються. Модель центру – це вже відображення всієї діяльності підрозділу, тобто зовсім інший зміст.

Інформаційні моделі, що розробляються в межах окремих функцій управління, мають відображати вже не концептуальні, а похідні від них характеристики процесу.

Виходячи з такого розуміння цього питання, вважаємо обґрунтованим розглядати три принципово різні базові економічні моделі процесів ЗЕД, в основі яких лежать найбільш суттєві змістовні характеристики, а саме модель витрат, модель доходів, модель прибутку.

Базова модель витрат у її «чистому вигляді» визначає, що діяльність підрозділу у принципі оцінюється і стимулюється за рівнем витрат. Вона реалізується у показниках, які ґрунтуються на класифікаціях самих витрат з об'єктивно існуючих ознак, що мають слугувати першоджерелом побудови конкретних інформаційних моделей витрат специфічних видів процесів – моделей планових, облікових, аналітичних як модифікацій базової моделі. Витратну модель доцільно застосовувати, наприклад, у випадках, коли:

операції експорту-імпорту мають разовий або періодичний характер і нівелюються у загальних витратах звичайної діяльності на національному ринку у зв'язку з постачальницькою, збутовою та іншими її видами. У такому разі немає сенсу створювати відокремлені системи їх планування, обліку, аналізу, тому що достатньо контролювати витрати кожної окремої господарської операції;

операції експорту-імпорту мають значний обсяг і стабільний характер, переважно в торговельній діяльності і здійснюються поряд із діяльністю на національному ринку. Тоді доцільно відокремлювати витрати ЗЕД у плануванні й обліку, що сприятиме веденню їх контролю та економічного аналізу вже на рівні відповідних сукупностей процесів;

інноваційні процеси здійснюються разом з іноземними партнерами і не передбачають одержання прибутку. У цьому випадку створюється проектна структура з

узгодженим кошторисом, виконання котрого контролюється обома сторонами. Це можуть бути витрати на проведення конференцій, семінарів, розробку заходів щодо вдосконалення організації виробництва та управління, розробку модифікацій базових виробів тощо. Зміст конкретних моделей витрат у такому разі залежить від умов участі партнерів у витратах, глибини контролю, умов використання результатів, інших обставин.

Можна також навести інші приклади, коли витрати процесів ЗЕД треба відділяти від загальних витрат операційної діяльності підприємства. Але у будь-якому разі модель витрат передбачає відображення виключно витрат як таких.

Базова модель доходів. Переважно доходи ЗЕД – це надходження за реалізовані на експорт продукцію, роботи, послуги, зокрема, виторг за продукцію основного виробництва, за продаж непотрібних підприємству виробничих запасів, за продукцію допоміжних виробництв, виторг від орендних операцій, відступлення від прав інтелектуальної власності, від продажу валютних коштів, фінансових інструментів, майна.

У промисловому підприємстві доходи виникають як у його власних збутових, постачальницьких і інших підрозділах, так і у створених ним на території інших держав представництвах і інших структурах, витрати котрих мізерні, такі, що не йдуть у жодне порівняння з доходом.

Частіше за все моделі виникнення окремих видів доходів і їх використання розробляються на відповідних субрахунках у системі бухгалтерського обліку.

Базова модель прибутку ґрунтується на порівнянні витрат і доходів і може використовуватися, якщо ставити за мету визначити фінансовий результат окремо за видами операцій, про що йдеться в роботі [6, 8]. Це можливо в теорії, проте не завжди має сенс на практиці, особливо за умов використання різного роду умовних цін, показників, розрахунків. Модель прибутку дійсно актуальна, коли:

ЗЕД у цілому, чи окремі її стратегічні напрями організаційно відокремлені, а їх

ефективність оцінюється за рівнем прибутку. Тоді в інформаційних планових і облікових моделях витрати, доходи і фінансові результати мають відображатися за цими стратегічними напрямками, а всередині кожного з них – за центрами відповідальності. Більше того, процеси стратегічних напрямів, у разі доцільності, можна виводити на окремий внутрішній баланс, навіть без надання відповідним підрозділам статусу юридичної особи;

у рамках ЗЕД здійснюється спільна інноваційна діяльність резидента та іноземних партнерів із реалізації розмаїтих проектів, що передбачає одержання прибутку, зокрема здійснення проекту – від розробки і продажу документації на нову продукцію та надання консультаційних і інших послуг третім особам на договірних засадах – до організації спільного підприємства для її виробництва. Модель відображає поєднання ресурсів, які потрібні для створення підприємства, виробництва та продаж продукції, розподіл прибутку між засновниками відповідно до існуючих угод;

продукція на експорт виробляється із сировини і матеріалів замовника, тоді ціна виробника буде включати витрати на їх переробку, ПДВ, прибуток;

виконання разових робіт і надання окремих послуг нерезидентам передбачає одержання прибутку. Модель містить інформацію про витрати, дохід і прибуток стосовно кожного окремого замовлення.

Розглянуті економічні моделі витрат, доходів, прибутку мають значення базових, тому що кожна з них визначає загальний, концептуальний підхід до розробки розмаїття інформаційних моделей процесів, виходячи з розмаїття самих процесів, складу і характеру діяльності підрозділів, у яких процеси відбуваються.

На нашу думку, концепція побудови економічних інформаційних моделей має засновуватися на сформульованому У.Р. Ешбі кібернетичному законі необхідного розмаїття, у якому наголошується, що з успіхом упоратися з розмаїттям в об'єкті управління може тільки таке управлінське упорядкування, котре саме має достатнє розмаїття [7, 293-302].

Управління – суто інформаційний процес. За допомогою планової та облікової

моделей реальних економічних процесів підприємства здійснюються прямий і зворотний зв'язки між організаційними структурами суб'єкта й об'єкта управління. Недостовірні, неповні моделі не в змозі сприяти прийняттю обґрунтованих рішень у режимах стратегічного, поточного й оперативного управління. Тому закон необхідного розмаїття визначає не тільки підхід до формування організаційної структури управління, але й один із найбільш важливих принципів інформаційного моделювання економічних процесів – принцип адекватності моделей складу і змісту самих процесів, які відбуваються в конкретних підрозділах відповідних сфер діяльності, тобто моделей, що повторюють об'єкт моделювання.

Виходячи з цього є підстави розглядати інформаційні моделі процесів діяльності двох видів підрозділів:

моделі діяльності підрозділів, що існують в основних сферах ЗЕД – інвестиційній, інноваційній, постачальницькій, технічній, конструкторсько-технологічній, виробничій, збутовій, тобто моделі процесів лінійних структур, де безпосередньо здійснюються господарські операції та виникають пов'язані з ними реальні витрати, доходи, прибуток;

моделі діяльності цільових структур проектного типу, у яких зосереджуються зусилля персоналу різної функціональної спеціалізації та виникають витрати, доходи, прибуток зі здійснення окремих програм ЗЕД або певної їх сукупності.

Інформаційні моделі діяльності лінійних структур, що розробляються в рамках базової моделі витрат, мають засновуватися на їх класифікації з сукупності ознак, які всебічно розкривають об'єкт моделювання. Притому планова й облікова моделі мають бути адекватні одна одній.

Зокрема, питання, що постають перед нею в контексті цільового призначення і змісту моделей витрат, такі: що являють собою витрати у їх економічному змісті, заради чого вони понесені, у яких підрозділах виникають, які підрозділи є центрами відповідальності за відхилення від норм і кошторисів, що погіршують показники діяльності підрозділу, а відтак, зменшують прибуток підприємства в цілому,

залежать витрати чи не залежать від обсягів діяльності [8, 78].

Наприклад, у витратній моделі відділу постачання бажано мати таку інформацію:

Процес придбання ресурсів:

вартість за цінами постачальників – у т.ч. імпортерів;

заготівельні витрати – у т.ч. з імпорту;

транспортні витрати – у т.ч. з імпорту.

Процес зберігання:

витрати на утримання складів – амортизація, опалення, освітлення, технологічний персонал, господарське обслуговування;

витрати в межах норм і поза нормами;

витрати на утримання автокар, іншого внутрішнього транспорту.

Управління процесами матеріального забезпечення:

оплата праці з нарахуванням;

витрати на відрядження керівництва;

витрати на утримання офісу;

витрати на зв'язок.

Однак слід зазначити, що у П(С)БО 16 витрати другої та третьої груп включено не до постачальницьких, а до адміністративних, незважаючи на те, що розмаїті витрати на процес зберігання запасів під власне адміністративну діяльність ніяк не підпадають. Як наслідок, модель витрат сфери постачання неадекватна самим витратам [9, 47-48].

Можна вважати, що в підприємствах, де процеси ЗЕД у сфері матеріального забезпечення відбуваються водночас із процесами цієї ж сфери на національному ринку, достатньо виділити в інформаційній моделі лише витрати першої групи. Це дасть можливість порівняти вартісні показники придбання ресурсів на національному і зовнішньому ринках, що сприятиме поглибленню порівнювального економічного аналізу витрат обох джерел надходження ресурсів із впливаючими практичними наслідками.

Інша справа, коли зовнішньоекономічний напрям постачання відокремлений організаційно і поєднує всі три його складові. Тоді в моделі мають бути відображені сукупні витрати служби з імпортного постачання ресурсів і підпорядкованих їй складів – без будь-яких виключень.

Якщо для спільного підприємства в цілому, що створено резидентом спільно з іноземним партнером для виробництва продукції, може бути прийнято тільки прибуткову модель функціонування, що визначається необхідністю сплати податку на прибуток і розподілу його між партнерами, то для його виробничих підрозділів актуальна не прибуткова, а витратна модель. До речі, вона потрібна також для підприємства в цілому, тому що без неї просто неможливо визначити загальний прибуток.

У такому разі для її змістовної побудови витрати діяльності й зовнішньоекономічної в тому числі слід класифікувати за такими ознаками: економічні елементи – матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші витрати; цільове призначення – виробниче обслуговування, господарське обслуговування, виготовлення основної продукції, управління; витрати сфер ЗЕД – інвестиційної, інноваційної, постачальницької, технічної, конструкторсько-технологічної, виробничої, збутової, господарської, управлінської; центри виникнення: підрозділи окремих сфер діяльності; центри відповідальності – підрозділи, під впливом яких формуються витрати; відношення до конкретних носіїв витрат (видів продукції, робіт, послуг): витрати прямі, непрямі; відношення до обсягів діяльності – змінні, постійні, за ознаками А, Е, Є поділ витрат зроблено в роботі [10, 572].

Виходячи з цієї класифікації інформаційна модель цеху основного виробництва спільного підприємства має містити такі показники: сукупні витрати на виготовлення конкретних видів продукції – прямі та непрямі, витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування, господарські витрати, витрати на управління.

Підкреслимо, що існування в підприємстві двох напрямів діяльності – внутрішнього і зовнішнього зумовлює необхідність розробки загальної класифікації витрат як єдиного банку групвань, який може використовуватися для побудови конкретних інформаційних моделей витрат обох напрямів. Вибіркове використання

групувань залежить від змісту моделей кожного окремого виду процесів. Для цього доповнимо загальну відому класифікацію витрат такими угрупованнями, що відображають їх саме зовнішньоекономічний аспект:

за характером діяльності – витрати звичайної, витрати проектної діяльності;

за участю у витратах – власні витрати, сумісні;

за ступенем інформаційної відокремленості – витрати, що нівелюються в загальних інформаційних моделях витрат, такі, що відображаються в окремих моделях;

за відношенням до об'єкта витрат – витрати виду діяльності, витрати на проект.

У цілому використання суто витратних моделей ЗЕД обмежується характером самих процесів, тому що і власні проекти, котрі розробляють на експорт, і такі, що виконуються зусиллями двох або декількох партнерів, у тій чи іншій формі, як правило, передбачають одержання взаємної вигоди, тобто прибутку.

Витратна модель може мати сенс, коли в рамках сумісної діяльності реалізуються неприбуткові завдання, але вони мають разовий характер і загальну тенденцію не змінюють. У ЗЕД підприємство виходить на справжній, неумовний ринок і, природно, одержує реальний прибуток. Це принципово відрізняє його діяльності у зовнішньому напрямі від процесів, які відбуваються у внутрішньому середовищі в зв'язку з розподілом і кооперацією праці між підрозділами, що не виходять на реальний ринок, нічого не продають і тому не мають ніякого прибутку. Саме тому оцінювати діяльність виробничих підрозділів спільного підприємства треба також із показників витрат, хоча воно в цілому є суто ринковим формуванням.

У таблиці наведено окремі види процесів ЗЕД, які відбуваються в підрозділах основних її сфер [11, 106-107], і визначено конкретні інформаційні моделі, що, на нашу думку, актуальні для окремо взятих процесів згідно з базовими моделями.

Таблиця. Переважні інформаційні моделі процесів ЗЕД

Процеси ЗЕД	Інформаційні моделі з операцій	
	імпорту	експорту
1. Фінансові інвестиції	поділ прибутку	поділ прибутку
2. Торгові операції: купівлі-продажу товарообмінні (бартерні)	витрати витрати	прибуток дохід
3. Орендні: оперативна фінансова	витрати витрати	прибуток дохід
4. Посередницькі (комісійні, агентські, брокерські, дилерські, дистриб'юторські, експедиторські)	витрати	прибуток
5. Інноваційні: власна діяльність сумісна діяльність неприбуткова діяльність	витрати поділ прибутку витрати	прибуток поділ прибутку витрати
6. Виробничі: переробка давальницької сировини надання послуг сумісне виробництво	витрати витрати поділ прибутку	прибуток прибуток поділ прибутку
7. Організація представництв за кордоном	витрати	витрати

Такі деякі основні міркування стосовно доцільності використання в ЗЕД базових економічних моделей та їх модифікацій у

побудові розмаїття інформаційних моделей відповідно до зазначених процесів.

Висновки

1. Заснована на показниках реалізації, прибутку, рентабельності модель товарно-грошових відносин в управлінні внутрішніми процесами промислових підприємств, яка у минулі роки двічі себе не виправдала в зв'язку з її умовно-розрахунковим змістом, а відтак, і побудовою, знову необґрунтовано пропагується до впровадження у практику як така, що забезпечує органічний зв'язок внутрішньої системи розподілу і кооперації праці з реальним ринковим середовищем.

2. Обґрунтовано, що процеси ЗЕД, на відміну від внутрішніх процесів підприємства, є суто ринковими, тому їх моделі, принаймні, коли підприємства-резиденти спільно з іноземними партнерами здійснюють конкретні проекти, що мають товарну форму, мають відображати прибуток від їх реалізації.

Більше того, розмаїтість процесів ЗЕД і організаційних структур, у яких вони відбуваються, зумовлює необхідність існування двох видів економічних моделей: базових, які визначають сукупність і спрямованість економічного механізму в системі управління, тобто поведінку підприємства; та інформаційних, котрі розробляються в межах окремих функцій управління і відображають планові чи фактичні показники процесів і результатів, конкретизуючи, таким чином, зміст базових моделей.

Виходячи з найбільш суттєвих змістовних характеристик економічних процесів можна розглядати три принципово різні базові моделі: модель витрат, модель доходів, модель прибутку.

3. Розроблено матрицю інформаційних моделей процесів ЗЕД, у якій для окремих видів процесів визначено переважні інформаційні моделі – витрат, доходу, прибутку.

Подальші дослідження доцільно вести в напрямках, які передбачають побудову змістовних інформаційних моделей окремих видів зовнішньо- і внутрішньоекономічних процесів.

Література

1. Валуев Б.И., Гулинский Я.П., Мелешкина Ф.С. Внутрипроизводственный хозрасчет (опыт, пути совершенствования). – М.: Экономика, 1978. – 183 с.

2. Татур С.К. Хозяйственный расчет в промышленности СССР. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М.: Финансы, 1970. – 415 с.

3. Грещак М.Г. та ін. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посібник / М.Г. Грещак, О.М. Гребінкова, О.С. Коцюба. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.

4. Валуев Б.И. Новый виток внутренних товарных отношений у промышленному підприємстві – хибність сучасної концепції // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 19. – Одеса: ОДЕУ, 2005. – 316 с.

5. Палий В.Ф. Организация управленческого учета. – М.: Бератор-Пресс, 2003. – 224 с.

6. Рура О.В. Облік та аналіз експортно-імпортних операцій: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Київськ. нац. екон. ун-т. – К.: КНЕУ, 2005. – 19 с.

7. Эжби У.Р. Введение в кибернетику. – М.: Иностран. лит., 1959. – 432 с.

8. Бекренева Г.О. Бухгалтерські моделі непрямих витрат промислових підприємств: Дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Одеськ. держ. екон. ун-т. – Одеса: ОДЕУ, 2008. – 194 с.

9. Положение (стандарт) бухгалтерского учета 16 «Расходы» // Национальные стандарты бухгалтерского учета. Спецвып. – Все о бухгалтерском учете. – 2001. – №37 (583). – С. 47-49.

10. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 7-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: Рута, 2006. – 832 с.

11. Валуев Ю.Б. Процеси зовнішньо-економічної діяльності промислового підприємства – системне уявлення / Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 8. – Кіровоград: КНТУ, 2005. – 405 с.